

UDK 004.738.5:364.624-057.875

Originalan naučni rad

Primljeno: 17.12.2025.

Prihvaćeno za objavljivanje: 29.5.2026.

DOI: <https://doi.org/10.46630/gped.1.2026.5>

INFORMISANOST STUDENATA PEDAGOGIJE O FENOMENU DIGITALNOG NASILJA¹

Marija Marković²

Departman za pedagogiju, Filozofski Fakultet, Univerzitet u Nišu

Iva Sotirov

Departman za pedagogiju, Filozofski Fakultet, Univerzitet u Nišu

Apstrakt: Digitalno nasilje predstavlja savremeni oblik ugrožavanja bezbednosti mladih u virtuelnom okruženju i može imati ozbiljne psiho-socijalne posledice. Studenti pedagogije, kao budući stručnjaci u obrazovnom procesu, imaju važnu ulogu u prevenciji i sprečavanju ove pojave, pa je njihova informisanost od posebnog značaja. Cilj istraživanja bio je da se ispita nivo informisanosti studenata pedagogije o fenomenu digitalnog nasilja, sa akcentom na poznavanje pojma, oblika i posledica, kao i institucionalnih i pravnih mehanizama zaštite. Uzorak je obuhvatilo 106 studenata Osnovnih akademskih studija pedagogije Filozofskog fakulteta u Nišu. Rezultati pokazuju da studenti poseduju relativno visok nivo informisanosti o pojmu, oblicima i posledicama digitalnog nasilja, dok je nivo informisanosti o institucionalnim pravnim mehanizmima zaštite nešto niži. Pol, godina studija, lično iskustvo sa digitalnim nasiljem, intenzitet korišćenja interneta i društvenih mreža na dnevnom nivou kao nezavisne varijable, nisu se pokazali kao statistički značajni faktori, dok tip prethodno završene srednje škole jeste. Osim toga, korelaciona analiza potvrdila je snažnu pozitivnu povezanost između poznavanja fenomena digitalnog nasilja i informisanosti o institucionalnim i pravnim mehanizmima ($r = 0.769$; $p < 0.01$). Dobijeni rezultati ukazuju na potrebu jačanja kompetencija studenata pedagogije u ovoj oblasti, kako bi se povećali njihovi kapaciteti za prevenciju i intervenciju u konkretnim praktičnim situacijama i unapredila digitalna bezbednost u vaspitno-obrazovnim institucijama.

Ključne reči: digitalno nasilje, informisanost, studenti pedagogije, prevencija

¹ Rad je prezentovan na naučnom skupu sa međunarodnim učešćem „Vaspitanje danas: između tradicionalnih vrednosti i savremenih izazova” održanom 6.12.2025. godine na Filozofskom fakultetu u Nišu. Pripremljen je u okviru projekta Afirmacija pedagoške teorije i prakse u savremenom društvu, koji se izvodi na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Nišu (br. 423/1-3-01). Ovo istraživanje podržalo je Ministarstvo nauke, tehnološkog razvoja i inovacija Republike Srbije (Ugovor br. 451-03-137/2025-03/200165).

² marija.markovic@filfak.ni.ac.rs

Uvod

Digitalno nasilje, poznato i kao sajbernasilje, jedan je od najozbiljnijih izazova savremenog društva, u kome informaciono-komunikacione tehnologije zauzimaju centralno mesto u svakodnevnom životu. Definiše se kao namerno i ponovljeno ponašanje putem digitalnih medija usmereno ka povređivanju, ponižavanju ili zastrašivanju druge osobe (Smith et al., 2008). Za razliku od tradicionalnih oblika nasilja, ono ima specifične karakteristike: anonimnost počinilaca, široku dostupnost publike, viralno širenje sadržaja i stalnu izloženost žrtve, što posledice čini dugotrajnim i intenzivnim (Hinduja & Patchin, 2014; Kowalski et al., 2014).

Oblici digitalnog nasilja obuhvataju direktne napade poput uvreda, pretnji, širenja laži i kompromitujućih sadržaja, kao i indirektne oblike, među kojima su ignorisanje, isključivanje iz digitalnih zajednica i suptilno omalovažavanje (Slonje & Smith, 2008; Tokunaga, 2010; Willard, 2007). Granica između nasilja i konflikta u onlajn komunikaciji nije uvek jasna, pa kriterijumi ponovljenosti i namere imaju presudnu ulogu u prepoznavanju nasilničkog ponašanja.

Teorijski okvir za razumevanje ovog fenomena zasniva se na više perspektiva. Socijalno učenje objašnjava kako se agresivna ponašanja prenose posmatranjem i oponašanjem (Bandura, 1977), što digitalno okruženje čini posebno pogodnim za širenje nasilnih obrazaca. Ekosistemski pristup ističe da je digitalno nasilje ukorenjeno u međusobnom delovanju različitih sistema – od porodice i škole do društvenih normi i kulture (Bronfenbrenner, 1997), pa i digitalne kulture. Ovi teorijski pristupi omogućavaju da se nasilje sagleda kao višeslojni problem koji prevazilazi individualni nivo i zahteva sistemski odgovor.

Posledice digitalnog nasilja obuhvataju širok spektar psihosocijalnih poteškoća, među kojima su depresivni simptomi, anksioznost, socijalna izolacija, nisko samopoštovanje i slabiji akademski uspeh (Hinduja & Patchin, 2011; Kowalski et al., 2014; Modecki et al., 2014). Posebnu zabrinutost izaziva činjenica da su posledice često dugotrajne i da negativno utiču na mentalno zdravlje i socijalno funkcionisanje mladih. Pritom, porodična klima i kvalitet vršnjačkih odnosa igraju značajnu zaštitnu ulogu, jer pozitivni odnosi i otvorena komunikacija mogu ublažiti posledice nasilja (Espelage et al., 2018; Wang et al., 2019).

Institucionalni i pravni mehanizmi zaštite imaju značajnu ulogu u suočavanju sa ovim problemom. U mnogim kontekstima digitalno nasilje se ne tretira kao zasebna pravna kategorija, već kroz zakone koji obuhvataju uvredu, klevetu i uznemiravanje (Grigg, 2010; Janković & Stošić, 2022). Ipak, sve je izraženija potreba za razvijanjem specifičnih normativnih i institucionalnih okvira. Preventivne strategije i rani oblici intervencije posebno su važni u školama, koje predstavljaju ključne institucije za razvoj bezbednog digitalnog okruženja. Edukacija, jasno definisani protokoli prijavljivanja i međuinstitucionalna saradnja prepoznaju se kao nužni elementi efikasne prevencije i zaštite (Cassidy et al., 2009; Slonje et al., 2013).

Medijska pismenost i digitalne kompetencije predstavljaju osnovne preventivne faktore. Njihov razvoj podrazumeva ne samo tehničko poznavanje digitalnih ala-

ta, već i sposobnost kritičkog mišljenja i odgovornog ponašanja na internetu (Livingstone et al., 2014; Price & Dalgleish, 2010). Ova dimenzija je posebno značajna za buduće pedagoge, koji će u svom radu imati zadatak da kod dece i mladih razvijaju bezbedne obrasce digitalne komunikacije. Etička dimenzija dodatno osvetljava problem, jer racionalizacija nasilničkog ponašanja putem mehanizama moralnog distanciranja, poput poricanja odgovornosti i dehumanizacije žrtve, otežava prevenciju i intervenciju (Bauman, 2013; Shariff, 2008).

Digitalno nasilje se sve češće sagledava i iz međunarodne perspektive, jer se obrasci ponašanja i preventivne strategije razlikuju u zavisnosti od kulturnog i društvenog konteksta. Istraživanja pokazuju da uspešni programi prevencije moraju biti kulturološki osetljivi i prilagođeni specifičnim potrebama zajednice, umesto da se oslanjaju na univerzalne modele (Cross et al., 2015). Takvi nalazi posebno su relevantni za multikulturalna društva i obrazovne sredine.

Sveobuhvatno sagledavanje digitalnog nasilja zahteva integraciju teorijskih, empirijskih, institucionalnih i etičkih dimenzija. Time se ovaj fenomen jasno prepoznaje ne samo kao oblik devijantnog ponašanja, već i kao ozbiljan rizik po mentalno zdravlje i razvoj mladih, čime se ističe njegova relevantnost za pedagošku teoriju i praksu.

U Srbiji, iako je problem digitalnog nasilja prepoznat, akademska i stručna literatura još uvek ukazuje na potrebu za sistematizovanim istraživanjima i razvojem obrazovnih politika koje će eksplicitno uključivati digitalnu bezbednost (Dinić, 2022). To potvrđuje značaj obrazovanja budućih pedagoga, psihologa i nastavnika, koji moraju biti osposobljeni ne samo da prepoznaju različite oblike digitalnog nasilja, već i da reaguju u skladu sa pravnim, institucionalnim i etičkim okvirima. Njihova uloga podrazumeva i edukaciju učenika o odgovornom ponašanju na internetu, razvijanje preventivnih strategija i stvaranje bezbednog i podržavajućeg obrazovnog okruženja.

Imajući u vidu njegove specifičnosti, može se tvrditi da digitalno nasilje predstavlja jedan od najznačajnijih izazova savremenog društva, posebno u kontekstu obrazovnih institucija. Kao budući profesionalci u oblasti vaspitanja i obrazovanja, studenti pedagogije imaju ključnu ulogu u prevenciji, prepoznavanju i adekvatnom reagovanju na pojavu digitalnog nasilja među decom i omladinom.

Studenti pedagogije predstavljaju ključnu grupu u ovom kontekstu jer će njihova buduća profesionalna uloga obuhvatati rad sa decom i mladima, edukaciju o bezbednom korišćenju interneta i razvijanje preventivnih strategija u školama. Njihova informisanost o digitalnom nasilju obuhvata poznavanje pojma i oblika sajbernasilja, svest o njegovim posledicama, razumevanje platformi na kojima se ono najčešće javlja, znanje o pravnim i institucionalnim mehanizmima zaštite, kao i sposobnost da edukuju druge i koriste medije i društvene mreže kao sredstva prevencije i edukacije (Fonseca & Borges-Tiago, 2024). Informisanost studenata o ovim dimenzijama nije važna samo kao indikator njihove digitalne pismenosti, već i kao pokazatelj njihove spremnosti da u budućoj praksi stvaraju bezbednije obrazovno i društveno okruženje.

Metodološki okvir

Iako su studenti u svakodnevnom kontaktu sa digitalnim okruženjem, nije dovoljno poznato u kojoj meri su sposobni da prepoznaju digitalno nasilje i da adekvatno reaguju u slučaju njegove pojave. Domaća i međunarodna istraživanja pokazuju da mladi često digitalno nasilje poistovećuju sa šalom, konfliktom ili spornom komunikacijom, što indirektno pokazuje nedovoljnu informisanost o fenomenu digitalnog nasilja i nedostatak pravovremene reakcije. Shodno tome, predmet našeg istraživanja jeste namera da se ispita stepen informisanosti studenata pedagogije o pojmu, oblicima i posledicama digitalnog nasilja.

Ovo istraživanje sprovedeno je sa ciljem utvrđivanja jasne slike o tome koliko su studenti pedagogije upoznati sa pojmom digitalnog nasilja, da li prepoznaju njegove oblike, posledice i mehanizme zaštite. Time se može doprineti potpunijem razumevanju potreba mladih ljudi u ovoj oblasti, na osnovu čega bi se moglo raditi na kreiranju edukativnih programa koji će unaprediti njihove digitalne kompetencije.

U skladu sa definisanim predmetom i ciljem istraživanja, formulisani su sledeći istraživački zadaci: 1. Istražiti da li su studenti pedagogije upoznati sa značenjem pojma digitalnog nasilja, njegovim oblicima i posledicama, 2. Utvrditi nivo informisanosti studenata pedagogije u pogledu institucionalnih i pravnih mehanizama za reagovanje i prevenciju digitalnog nasilja, 3. Utvrditi da li postoje statistički značajne razlike u odgovorima ispitanika u pogledu nezavisnih varijabli istraživanja – godina studija, pol, lično iskustvo s digitalnim nasiljem, intenzitet korišćenja interneta i društvenih mreža na dnevnom nivou, i tip završene srednje škole. Realizacijom definisanih istraživačkih zadataka nastoji se da se dođe do podataka koji mogu biti od korisni za planiranje odgovarajućih intervencija u cilju edukacije i zaštite mladih od digitalnog nasilja.

Definisani zadaci omogućili su formiranje istraživačkih hipoteza. Pritom, polazna pretpostavka jeste da studenti pedagogije imaju osnovna znanja o pojmu digitalnog nasilja i mogu prepoznati neke od njegovih pojava oblika, ali da je njihova informisanost nedovoljno sistematična i nedovoljno povezana sa praktičnim mehanizmima zaštite. Prva hipoteza zasniva se na pretpostavci da studenti pedagogije, iako svakodnevno u kontaktu sa digitalnim medijima, često ne prepoznaju suptilne oblike digitalnog nasilja. Drugom hipotezom se pretpostavlja da studenti pedagogije više prepoznaju oblike digitalnog nasilja, nego što poznaju institucionalne načine reagovanja. Ukoliko ova hipoteza bude potvrđena, to može ukazivati na potrebu za dodatnom edukacijom i sistemskom podrškom. Trećom hipotezom je pretpostavljeno da postoje statistički značajne razlike u odgovorima ispitanika u odnosu na nezavisne varijable istraživanja, odnosno da određene socio-demografske karakteristike ispitanika mogu uslovljavati razlike u njihovim odgovorima.

Nezavisne varijable u istraživanju obuhvataju *godinu studija* (I, II, III, IV/apsolvent), *pol* (muški, ženski), *lično iskustvo sa digitalnim nasiljem* koje se razmatra kroz tri dimenzije – svedočio/la digitalnom nasilju, bio/la izložen/a digitalnom nasilju i ispoljio/la sam nasilje prema drugom u digitalnom prostoru (uz ponuđene

odgovore da/ne) – zatim *intenzitet korišćenja interneta i društvenih mreža na dnevnom nivou* (manje od jednog sata, 1–2 sata, 3–4 sata, 5–6 sati i više od 6 sati), kao i *tip srednje škole* koju su studenti prethodno završili (gimnazija, srednja stručna škola, muzička/umetnička škola). Zavisna varijabla u istraživanju jeste informisanost studenata pedagogije o fenomenu digitalnog nasilja.

Uzorak je činilo 106 studenata Osnovnih akademskih studija pedagogije sa Filozofskog fakulteta Univerziteta u Nišu. U Tabeli 1 prikazana je struktura uzorka u odnosu na nezavisne varijable. Većinu ispitanika čine studenti ženskog pola (96,2%), pri čemu je 35,8% ispitanika sa IV godine ili u statusu apsoluta. Prema dobijenim podacima, najveći broj ispitanika (52,8%) je prethodno završio srednju stručnu školu, 45,3% ispitanika gimnaziju i 1,9% ispitanika muzičku ili umetničku školu. Od ukupnog broja ispitanika, 55,7% je svedočilo digitalnom nasilju, 33% je bilo izloženo digitalnom nasilju, a 5,7% ispitanika ispoljilo je digitalno nasilje u prethodnom periodu. Najveći broj ispitanika (51,9%) proveo 3-4 sata dnevno koristeći internet i društvene mreže, a 20,8% ispitanika čak 5-6 sati dnevno.

Tabela 1.
Karakteristike uzorka istraživanja

Nezavisna varijabla	Kategorije		f	%	
Pol	Muški		4	3,8	
	Ženski		102	96,2	
Godina studija	I		21	19,8	
	II		22	20,8	
	III		25	23,6	
	IV/apsolvent		38	35,8	
Tip srednje škole	Gimnazija		48	45,3	
	Srednja stručna		56	52,8	
	Muzička/umetnička		2	1,9	
Lično iskustvo sa digitalnim nasiljem	Svedočio sam	Da	59	55,7	
		Ne	47	44,3	
	Bio sam izložen	Da	35	33,0	
		Ne	71	67,0	
	Ispoljio sam	Da	6	5,7	
		Ne	100	94,3	
Intenzitet korišćenja internet i društvenih mreža na dnevnom nivou	Manje od 1 sata		1	0,9	
	1-2 sata		17	16,0	
	3-4 sata		55	51,9	
	5-6 sati		22	20,8	
	Više od 6 sati		11	10,4	

U istraživanju je korišćena deskriptivna metoda, tehnika skaliranja sa skalom procene kao istraživačkim instrumentom. Za potrebe obimnijeg istraživanja konstru-

isana je petostepena skala procene Likertovog tipa sa četiri subskale. U ovom radu prikazani su i analizirani podaci prikupljeni putem prve subskale sastavljene od 12 ajtema (1. Upoznat/a sam sa značenjem pojma „digitalno nasilje“. 2. Razlikujem digitalno nasilje od drugih oblika konflikata, šale ili konfliktne komunikacije na internetu. 3. Poznajem različite oblike digitalnog nasilja, kao što su vređanje, pretnje, slanje uvredljivih poruka, isključivanje iz onlajn grupa, širenje laži ili neistina. 4. Znam na kojim onlajn platformama se digitalno nasilje najčešće javlja. 5. Upoznat/a sam sa pravnim i institucionalnim mehanizmima za prijavljivanje digitalnog nasilja. 6. Razumem razliku između direktnog i indirektnog digitalnog nasilja. 7. Prepoznajem da digitalno nasilje može imati ozbiljne psihosocijalne i mentalne posledice po žrtvu. 8. Upoznat/a sam sa primerima iz prakse koji ilustruju šta digitalno nasilje podrazumeva. 9. Prepoznajem situacije u kojima digitalno nasilje nije očigledno, ali ipak postoji. 10. Smatram da imam dovoljno znanja da edukujem druge o pojmu i oblicima digitalnog nasilja. 11. Znam koje institucije ili osobe treba obavestiti ukoliko neko doživi digitalno nasilje. 12. Smatram da mediji i društvene mreže imaju važnu ulogu u prepoznavanju i sprečavanju digitalnog nasilja). Ispitanici su imali mogućnost da iskažu stepen saglasnosti sa navedenim tvrdnjama: 1 – uopšte nisam saglasan; 2 – nisam saglasan; 3 – niti sam saglasan, niti nisam; 4 – saglasan sam; 5 – u potpunosti sam saglasan. Za potrebe istraživanja, ajtemi su grupisani u dve celine, kako bi se primenila grupna statistika: 1. *Informisanost studenata o pojmu, oblicima i posledicama digitalnog nasilja* (ajtemi 1, 2, 3, 4, 6 i 9) i 2. *Nivo informisanosti studenata o institucionalnim i pravnim mehanizmima za reagovanje i prevenciju digitalnog nasilja* (ajtemi 5, 7, 8, 10, 11 i 12).

Istraživanje je sprovedeno u toku jula meseca 2025. godine. Ispitanici su popunjavali skalu procene „Stavovi i iskustva studenata pedagogije prema digitalnom nasilju“ (SSPDN) u elektronskoj formi, popunjavanjem Google Forms upitnika. Instrument je kreiran za potrebe datog istraživanja. Elektronski upitnik je distribuiran na mejl adrese studenata pedagogije. Prikupljeni podaci obrađeni su primenom programa IBM SPSS Statistics 25. U okviru ovog rada prezentovani su i analizirani rezultati iz subskale o informisanosti studenata pedagogije o digitalnom nasilju. Za potrebe našeg istraživanja od statističkih parametara korišćeni su: Kronbah Alfa (Cronbach's Alpha), frekvencije, procenti, deskriptivna statistika, aritmetička sredina, standardna devijacija, statistička značajnost, t-test, F-test, mere korelacije. Dobijeni podaci prikazani su kroz tabele i grafikone, uz deskriptivnu analizu dobijenih vrednosti.

Rezultati istraživanja sa diskusijom

Za potrebe našeg istraživanja najpre je izračunata pouzdanost istraživačkog instrumenta, odnosno relijabilnost. Pritom, dobijene vrednosti Kronbah Alfa testa pokazuju da je instrument relijabilan ($\alpha = 0,83$; $\alpha \geq 0,70$).

Na osnovu uzorka od 106 studenata, rezultati deskriptivne statistike pokazuju vrednosti za dve celine u okviru date subskale, koje su formirane na osnovu grupisanja

varijabli shodno definisanim istraživačkim zadacima. U Tabeli 2, prikazane su vrednosti za subskalu „Informisanost studenata o pojmu, oblicima i posledicama digitalnog nasilja” kao i vrednosti za subskalu „Nivo informisanosti studenata sa institucionalnim i pravnim mehanizmima za reagovanje i prevenciju digitalnog nasilja”. Prema prikazanim podacima, prosečna vrednost odgovora za prvu celinu subskale iznosi $M = 26,96$, što pokazuje da studenti imaju relativno visok nivo znanja o značenju pojma, oblicima i posledicama digitalnog nasilja. Standardna devijacija ($SD = 3,08$) ukazuje na to da su odgovori ispitanika umereni, odnosno da se kotiraju oko prosečne vrednosti. Shodno tome, može se konstatovati da je većina studenata pedagogije dobro informisana o pojmu i specifičnostima digitalnog nasilja. Vrednosti koje se odnose na drugu celinu ($M = 24,29$), pokazuju nešto nižu aritmetičku sredinu u poređenju sa vrednostima za prvu subskalu. Ovaj podatak ukazuje na to da studenti poseduju malo niži nivo informisanosti kada je reč o institucionalnim i pravnim mehanizmima zaštite i prevencije digitalnog nasilja. Standardna devijacija ($SD = 3,60$) je nešto viša, što ukazuje na viši stepen varijabilnosti odgovora. Taj podatak pokazuje da deo studenata poseduje viši nivo informisanosti, dok je drugi deo studenata manje informisan, kada je reč o institucionalnim i pravnim mehanizmima za reagovanje i prevenciju digitalnog nasilja.

Tabela 2.*Deskriptivna statistika za subskale*

Celine u okviru subskale	N	M	SD
Informisanost studenata o pojmu, oblicima i posledicama digitalnog nasilja	106	26,96	3,08
Nivo informisanosti studenata sa institucionalnim i pravnim mehanizmima za reagovanje i prevenciju digitalnog nasilja	106	24,29	3,60

Na osnovu podataka dobijenih grupnom deskriptivnom statistikom, može se zaključiti da su studenti informisaniji kada je reč o fenomenu digitalnog nasilja (pojmu, oblicima, posledicama), nego o pravnim i institucionalnim mehanizmima zaštite. Raspodela odgovora (SD) u odnosu na prosečnu vrednost odgovora ukazuje na to da su informacije o pojmu i oblicima relativno homogene, dok se informisanost o institucionalnim mehanizmima razlikuje među studentima.

Radi utvrđivanja razlika u nivou informisanosti studenata o digitalnom nasilju u odnosu na varijablu *pol*, primenjen je t-test za nezavisne uzorke. Rezultati analize pokazuju da ne postoji statistički značajna razlika u odgovorima studenata i studentkinja za celinu subskale koja se odnosi na informisanost studenata o pojmu, oblicima i posledicama digitalnog nasilja ($t = 1,56$; $p > 0,05$; $p = 0,09$), kao ni za celinu subskale koja se odnosi na nivo informisanosti studenata sa institucionalnim i pravnim mehanizmima za reagovanje i prevenciju digitalnog nasilja ($t = 0,26$; $p > 0,05$; $p = 0,74$). Shodno navedenom, varijabla *pol* se nije pokazala kao značajan faktor. Dati nalaz ukazuje na to da studenti i studentkinje poseduju približno isti nivo informacija o fenomenu digitalnog nasilja i o institucionalnim i pravnim mehanizmima zaštite.

Kada je reč o ostalim nezavisnim varijablama, u tabelama koje slede kao relevantni za analizu dobijenih rezultata prikazani su samo podaci za varijable kod kojih

je ustanovljeno postojanje statistički značajnih razlika u odgovorima ispitanika. Pri analizi podataka iz prve celine subskale, odnosno kada je u pitanju informisanost studenata o pojmu, oblicima i posledicama digitalnog nasilja, statistički značajne razlike u odgovorima nisu pronađene u odnosu na varijable *lično iskustvo sa digitalnim nasiljem* i *intenzitet korišćenja interneta i društvenih mreža na dnevnom nivou*. Kod druge celine subskale, odnosno kada je u pitanju nivo informisanosti studenata o institucionalnim i pravnim mehanizmima za reagovanje i prevenciju digitalnog nasilja, statistički značajne razlike u odgovorima ispitanika nisu pronađene u odnosu na varijable *lično iskustvo sa digitalnim nasiljem* i *intenzitet korišćenja interneta i društvenih mreža na dnevnom nivou*.

Tabela 3.

Razlike u odgovorima ispitanika u vezi sa prvom celinom subskale u odnosu na godinu studija

Varijabla	Kategorije	N	F	df	p
Godina studija	I	21	2,70	3	0,05*
	II	22			
	III	38			
	IV/apsolvent	25			

*Postoji statistički značajna razlika (granična)

U Tabeli 3 prikazane su vrednosti statističke značajnosti u odgovorima ispitanika u odnosu na *godinu studija* kao nezavisnu varijablu. Analizom varijable *godina studija* utvrđeno je da postoji razlika u nivou informisanosti studenata o digitalnom nasilju u odnosu na datu varijablu u trenutku prikupljanja podataka. Kako je ta razlika na graničnom nivou statističke značajnosti ($F(3) = 2,70$; $p = 0,05$), može se govoriti o tendenciji postojanja razlika, pri čemu se podaci moraju tumačiti sa oprezom. Shodno tome, urađena je *post hoc* analiza (Tukey HSD), kako bi se ispitala razlike unutar grupa, odnosno u nivou informisanosti studenata o pojmu, oblicima i posledicama digitalnog nasilja u odnosu na godinu studija. Dobijeni podaci pokazuju da je aritmetička sredina vrednosti za studente I godine iznosila ($M = 25,33$), i da je ta vrednost dosta niža u odnosu na ostale grupe. Aritmetičke sredine odgovora studenata II godine iznose $M = 27,27$, III godine $M = 27,40$ i IV/apsolventi $M = 27,39$, što pokazuje više prosečne rezultate koji su međusobno ujednačeni. Vrednost statističke značajnosti ($p > 0,05$; $p = 0,07$) pokazuje homogeni podskup, što se tumači kao da se između njih ne javljaju razlike na nivou statističke značajnosti $p < 0,05$.

Iako se primećuje tendencija da su studenti prve godine pedagogije pokazali niži nivo informisanosti u odnosu na starije kolege, ta razlika nije u dovoljnoj meri izražena, da bi se smatrala statistički značajnom. Shodno tome, može se konstatovati da godina studija ne predstavlja značajan faktor u nivou poznavanju pojma, oblika i posledica digitalnog nasilja.

Tabela 4.

Razlike u odgovorima ispitanika u vezi sa drugom celinom subskale u odnosu na tip srednje škole

Varijabla	Kategorije	N	F	df	p
Tip srednje škole	Gimnazija	48	3,49	2	0,03
	Srednja stručna	56			
	Muzička/umetnička	2			

**Postoji statistički značajna razlika*

Analizom varijable *tip srednje škole*, primećuje se da postoji statistički značajna razlika u nivou informisanosti studenata pedagogije o institucionalnim i pravnim mehanizmima prevencije digitalnog nasilja ($F(2) = 3,49$, $p = 0,03$). Taj podatak pokazuje da nivo informisanosti varira u zavisnosti od prethodno završene srednje škole. Na osnovu prosečnih vrednosti može se zaključiti da studenti pedagogije koji su završili srednju stručnu školu pokazuju viši nivo informisanosti u poređenju sa studentima koji su završili gimnaziju, i naročito muzičku/umetničku školu, iako treba imati u vidu da je poslednja grupa veoma mala ($N = 2$), pa je tumačenje rezultata urađeno sa rezervom.

Za potrebe našeg istraživanja izračunate su mere korelacije između dveju celina u okviru korišćene subskale: *Informisanost studenata o pojmu, oblicima i posledicama digitalnog nasilja* i *Nivo informisanosti studenata o institucionalnim i pravnim mehanizmima za reagovanje i prevenciju digitalnog nasilja*, kako bi se ispitalo prisustvo uzročno-posledične veze (Tabela 5).

Tabela 5.

Mere korelacije između celina korišćene subskale

	Specifičnosti korelacije	Informisanost studenata o pojmu, oblicima i posledicama digitalnog nasilja	Nivo informisanosti studenata sa institucionalnim i pravnim mehanizmima za reagovanje i prevenciju digitalnog nasilja
Informisanost studenata o pojmu, oblicima i posledicama digitalnog nasilja	Pirson (r)	1	0,769*
	p	/	0,001
	N	106	106
Nivo informisanosti studenata o institucionalnim i pravnim mehanizmima za reagovanje i prevenciju digitalnog nasilja	Pirson (r)	0,769*	1
	p	0,001	/
	N	106	106

**Korelacija je statistički značajna na nivou od 0,01 (dvostrani test)*

Rezultati Pirsonove korelacione analize pokazuju da postoji snažna pozitivna povezanost između dveju celina subskale: *Informisanosti studenata o pojmu, ob-*

licima i poslasticama digitalnog nasilja i Nivoa informisanosti studenata o institucionalnim i pravnim mehanizmima za reagovanje i prevenciju digitalnog nasilja ($r = 0,769$; $p < 0,01$). Dobijene vrednosti pokazuju da studenti koji su iskazali viši nivo informisanosti o pojmu, oblicima i poslasticama digitalnog nasilja istovremeno pokazuju i viši nivo informisanosti o institucionalnim i pravnim mehanizmima reagovanja i prevencije. Povezanost je statistički značajna ($p = 0,001$), što potvrđuje da rezultat nije slučajan. Shodno tome, konstatuje se da što je informisanost studenata o fenomenu digitalnog nasilja veća, to je i njihova informisanost o institucionalnim i pravnim mehanizmima zaštite veća, i obratno.

Kako je cilj ovog istraživanja bio je da ispita nivo informisanosti studenata pedagogije o fenomenu digitalnog nasilja, dobijeni rezultati ukazuju na značajne trendove koji zahtevaju detaljniju analizu u svetlu postavljenih hipoteza i postojeće literature. U odnosu na prvu hipotezu (H1), koja je pretpostavljala delimičnu informisanost studenata, rezultati su pokazali da ispitanici poseduju relativno visok nivo informisanosti o pojmu, oblicima i poslasticama digitalnog nasilja ($M = 26,96$). Ovaj nalaz delimično opovrgava polaznu pretpostavku i može se tumačiti kao posledica sveprisutnosti digitalnih tehnologija u svakodnevnom životu mladih (Livingstone et al., 2014). Međutim, visok rezultat na skali samoprocene ne garantuje nužno i sposobnost prepoznavanja suptilnijih, manje očiglednih oblika nasilja u praksi, na šta upućuju istraživanja koja ističu zamućenu granicu između digitalnog nasilja, šale i konfliktne komunikacije (Tokunaga, 2010; Willard, 2007). Stoga, iako je H1 delimično opovrgnuta, ostaje otvoreno pitanje dubine i primenljivosti ovog znanja u realnim scenarijima sa kojima će se suočiti kao budući pedagozi.

Druga hipoteza (H2) je u potpunosti potvrđena. Naime, utvrđeno je da je nivo informisanosti studenata o institucionalnim i pravnim mehanizmima zaštite statistički niži ($M = 24,29$) u odnosu na poznavanje opštih karakteristika fenomena. Ovaj nalaz je u skladu sa rezultatima drugih istraživanja koja konstatuju da se edukacija često fokusira na prepoznavanje pojave, dok se pravni i institucionalni okviri zanemaruju (Grigg, 2010; Janković & Stošić, 2022). Ovakav disbalans može dovesti do situacije u kojoj budući pedagozi prepoznaju digitalno nasilje, ali nisu dovoljno osposobljeni da preduzmu konkretne korake za zaštitu žrtve i primenu odgovarajućih protokola, što predstavlja kritičnu tačku za unapređenje studijskog programa osnovnih studija pedagogije.

Analiza treće hipoteze (H3), koja je pretpostavljala uticaj nezavisnih varijabli, dala je najsloženije rezultate. Većina ispitanih varijabli (pol, godina studija, lično iskustvo i intenzitet korišćenja interneta) nije se pokazala kao statistički značajan prediktor informisanosti. Ovo je donekle neočekivan nalaz koji može ukazivati na to da je osnovna svest o digitalnom nasilju postala deo opšte digitalne kulture i medijske pismenosti ove generacije, nezavisno od ličnog angažovanja ili iskustva (Livingstone et al., 2014). Specifično, činjenica da se godina studija nije pokazala kao značajan faktor (osim granične razlike kod studenata prve godine) može sugerisati da se relevantno znanje stiče neformalnim putem, pre upisa na fakultet, što nameće potrebu za preciznijim mapiranjem prethodnog znanja studenata. Jedina varijabla koja se pokazala kao statistički značajna za podatke dobijene iz druge celine

subskale jeste tip završene srednje škole. Studenti koji su završili srednju stručnu školu pokazali su se informisanijim o mehanizmima zaštite. Iako ovo zahteva dalja istraživanja, moguće tumačenje leži u specifičnom kurikulumu stručnih škola koji možda više naglašava praktične aspekte, pravne norme i procedure, za razliku od opšteobrazovnog fokusa gimnazija. Ipak, tumačenje ovog rezultata zahteva oprez s obzirom na malu veličinu uzorka u kategoriji muzičke/umetničke škole.

Najznačajniji nalaz istraživanja jeste utvrđivanje snažne pozitivne korelacije ($r = 0,769$; $p < 0,01$) između poznavanja fenomena digitalno nasilja i poznavanja mehanizama zaštite. Ovaj rezultat je u skladu sa ekosistemskim pristupom (Bronfenbrenner, 1997), koji naglašava međusobnu povezanost različitih nivoa razumevanja problema. Navedeno teorijsko stanovište ukazuje da se znanje ne gradi u izolovanim segmentima, već da sveobuhvatno razumevanje digitalnog nasilja kao složenog fenomena podrazumeva i poznavanje načina reakcije i zaštite unutar sistema. Ovakav nalaz jasno upućuje na potrebu za integrisanim pristupom u nastavi, koji će objediniti teorijske aspekte sa vežbama iz oblasti primene pravnih i institucionalnih protokola, što predlažu i drugi autori (npr., Cassidy et al., 2009).

Konačno, rezultati ovog istraživanja potvrđuju nalaze studija koje ističu ulogu obrazovnih institucija u sistemskoj prevenciji digitalnog nasilja (Slonje et al., 2013). Činjenica da budući pedagozi pokazuju nedovoljno znanje o mehanizmima zaštite ukazuje na propust u njihovoj profesionalnoj pripremi, imajući u vidu da će oni biti ključni akteri u implementaciji preventivnih strategija i stvaranju bezbednog digitalnog okruženja u školama (Fonseca & Borges-Tiago, 2024).

Zaključak

Ovo istraživanje imalo je za cilj da ispita nivo informisanosti studenata pedagogije o fenomenu digitalnog nasilja i institucionalnim i pravnim mehanizmima zaštite. Na osnovu prikupljenih podataka može se zaključiti da su studenti u značajnoj meri upoznati sa osnovnim karakteristikama digitalnog nasilja – njegovim pojmom, oblicima i potencijalnim posledicama. Ovaj nalaz je ohrabrujući i ukazuje na postojanje solidne teorijske osnove kod budućih pedagoga. Međutim, istraživanje je jasno ukazalo na kritičan nedostatak u njihovom znanju, s obzirom na značajno niži nivo informisanosti o institucionalnim i pravnim mehanizmima zaštite. Ovaj disbalans između prepoznavanja problema i znanja o načinima njegovog rešavanja predstavlja ključni izazov za sadašnji sistem obrazovanja studenata pedagogije. Snažna pozitivna korelacija između ova dva aspekta informisanosti potvrđuje da se oni ne mogu posmatrati odvojeno i da je neophodan integrisan pristup učenju.

Rezultati su pokazali da se nivo informisanosti ne razlikuje značajno s obzirom na pol, godinu studija, lično iskustvo ili intenzitet korišćenja digitalnih tehnologija, što sugerise da je osnovna svest o datom fenomenu postala deo opšte digitalne kulture ove generacije. Jedina statistički značajna razlika uočena je u odnosu na tip prethodno završene srednje škole, ali taj nalaz zahteva dalja istraživanja zbog nejednake raspodele uzorka.

Implikacije ovih nalaza ukazuju da postoji potreba za unapređenjem kurikula Osnovnih akademskih studija pedagogije na Filozofskom fakultetu u Nišu. Nalazi pokazuju da bi studijski program trebalo da uključi eksplicitno i sistematsko obrazovanje o pravnim procedurama, institucionalnim protokolima za prijavljivanje i mehanizmima zaštite žrtava digitalnog nasilja. Ovo podrazumeva uvođenje praktičnih obuka, studija slučaja i vežbi koji će studente pripremiti za efikasno reagovanje u stvarnim situacijama.

Budući da studenti pedagogije predstavljaju buduće kreatore bezbednog obrazovnog okruženja, njihova adekvatna priprema direktno će doprineti prevenciji digitalnog nasilja i unapređenju digitalne bezbednosti u vaspitno-obrazovnim institucijama u celini. Dalja istraživanja mogla bi se usmeriti na evaluaciju efikasnosti novouvedenih edukativnih modula i ispitivanje stavova studenata o primenljivosti stečenog znanja u praksi.

Literatura

- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Prentice Hall.
- Bauman, S. (2013). Cyberbullying: What does research tell us? *Theory into Practice*, 52(4), 249–256.
- Bronfenbrenner, J. (1997). *Ekologija ljudskog razvoja*. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Cassidy, W., Jackson, M., & Brown, K. N. (2009). Sticks and stones can break my bones, but how can pixels hurt me? Students' experiences with cyberbullying. *School Psychology International*, 30(4), 383–402.
- Cross, D., Lester, L., & Barnes, A. (2015). A longitudinal study of the social and emotional predictors and consequences of cyber and traditional bullying victimisation. *International Journal of Public Health*, 60(2), 207–217.
- Dinić, B. (2022). *Digitalno nasilje*. Filozofski fakultet u Novom Sadu.
- Espelage, D. L., Hong, J. S., Kim, D. H., & Nan, L. (2018). Empathy, attitude towards bullying, theory-of-mind, and non-physical forms of bully perpetration and victimization among U.S. middle school students. *Child & Youth Care Forum*, 47(1), 45–60.
- Fonseca, J., & Borges-Tiago, T. (2024). Digital literacy education and cyberbullying combat: Scope and perspectives. In A. Kavoura, T. Borges-Tiago, & F. Tiago (Eds.), *Strategic Innovative Marketing and Tourism: ICSIMAT 2023* (pp. 237–248). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-031-51038-0_18
- Grigg, D. W. (2010). Cyber-aggression: Definition and concept of cyberbullying. *Journal of Psychologists and Counsellors in Schools*, 20(2), 143–156.
- Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2011). *Cyberbullying: Identification, prevention, and response*. National Professional Resources Inc./Dude Publishing.
- Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2014). *Bullying beyond the schoolyard: Preventing and responding to cyberbullying*. Corwin Press.
- Janković, A. V., & Stošić, L. V. (2022). Cyberbullying legislation: The role of cyberbullying law. *Law Theory & Practice*, 39(4), 97–108.

- Kowalski, R. M., Giumetti, G. W., Schroeder, A. N., & Lattanner, M. R. (2014). Bullying in the digital age: A critical review and meta-analysis of cyberbullying research among youth. *Psychological Bulletin*, 140(4), 1073–1137. <https://doi.org/10.1037/a0035618>
- Livingstone, S., Kirwil, L., Ponte, C., & Staksrud, E. (2014). In their own words: What bothers children online? *European Journal of Communication*, 29(3), 271–288.
- Modecki, K. L., Minchin, J., Harbaugh, A. G., Guerra, N. G., & Runions, K. C. (2014). Bullying prevalence across contexts: A meta-analysis measuring cyber and traditional bullying. *Journal of Adolescent Health*, 55(5), 602–611.
- Price, M., & Dalgleish, J. (2010). Cyberbullying: Experiences, impacts and coping strategies as described by Australian young people. *Youth Studies Australia*, 29(2), 51–59.
- Shariff, S. (2008). *Cyber-bullying: Issues and solutions for the school, the classroom and the home*. Routledge.
- Slonje, R., & Smith, P. K. (2008). Cyberbullying: Another main type of bullying? *Scandinavian Journal of Psychology*, 49(2), 147–154. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9450.2007.00611.x>
- Slonje, R., Smith, P. K., & Frisén, A. (2013). The nature of cyberbullying, and strategies for prevention. *Computers in Human Behavior*, 29(1), 26–32.
- Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S., & Tippett, N. (2008). Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49(4), 376–385. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2007.01846.x>
- Tokunaga, R. S. (2010). Following you home from school: A critical review and synthesis of research on cyberbullying victimization. *Computers in Human Behavior*, 26(3), 277–287. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2009.11.014>
- Wang, W., Xie, X., Wang, X., Lei, L., Hu, Q., & Jiang, S. (2019). Cyberbullying and depression among Chinese college students: A moderated mediation model of social anxiety and neuroticism. *Journal of Affective Disorders*, 256, 54–61.
- Willard, N. E. (2007). *Cyberbullying and cyberthreats: Responding to the challenge of online social aggression, threats, and distress*. Research Press.

INFORMATIONAL AWARENESS OF PEDAGOGY STUDENTS REGARDING THE PHENOMENON OF CYBERBULLYING

Marija Marković

Department of Pedagogy, Faculty of Philosophy, University of Niš

Iva Sotirov

Department of Pedagogy, Faculty of Philosophy, University of Niš

Abstract: Cyberbullying represents a contemporary form of threat to the safety of young people in virtual environments and can have serious psycho-social consequences. Pedagogy students, as future professionals in the educational process, play an important role in preventing and addressing this phenomenon, making their level of awareness particularly significant. The aim of this study was to examine the level of pedagogy students' awareness of cyberbullying, with a focus on understanding the concept, forms, consequences, as well as institutional and legal protection mechanisms. The sample included 106 students enrolled in the Undergraduate Academic Studies of Pedagogy at the Faculty of Philosophy in Niš. The results indicate that students possess a relatively high level of awareness regarding the concept, forms, and consequences of cyberbullying, while their awareness of institutional and legal protection mechanisms is somewhat lower. Gender, year of study, personal experience with cyberbullying, and the intensity of daily Internet and social media use, as independent variables, did not show statistically significant effects, whereas the type of previously completed secondary school did. Furthermore, correlation analysis confirmed a strong positive relationship between knowledge of the cyberbullying phenomenon and awareness of institutional and legal mechanisms ($r = 0.769$; $p < 0.01$). These findings highlight the need to strengthen pedagogy students' competencies in this area in order to enhance their capacity for prevention and intervention in practical situations and to improve digital safety within educational institutions.

Keywords: cyberbullying, awareness, pedagogy students, prevention